

Dejiny vinohradníctva na panstve Červený Kameň v druhej polovici 18. storočia*

Eva Benková

Pozícia Červenokamenského domína vo vinohradníckej oblasti Malých Karpát zaručovala napriek nestabilným sociálnym a ekonomickým pomerom v habsburskej monarchii v 18. storočí majiteľom panstva kontinuálne príjmy z vinohradníctva. Pestovanie viniča hroznorodého v rámci poddanských hospodárstiev v zhode s vývojom v predchádzajúcich dvoch storočiach prevýšilo produkciu panských vinogradov.

Po vymretí línie Pavla Pálfiho († 1653) Mikulášom Jozefom v roku 1706 sa jedinými vlastníkmi panstva stali vnuci Štefana Pálfiho († 1646), Mikuláš a Ján.¹ Filiácia Mikuláša, prvého predstaviteľa staršej vetvy Pálfiovcov, (po jeho smrti v roku 1732 červenokamenská línia rodu) disponovala tromi osminami panstva a Ján, zakladateľ mladšej, resp. pezinskej vetvy, spolu so svojimi dedičmi boli majiteľmi väčšinových piatich osmín panstva.² Okrem patričných podielov v jednotlivých sídlach získali druhí menovaní aj majetkový celok pozostávajúci z Dolných Orešian, Suhej nad Parnou a Šelpíc. Tento komplex je známy ako suchanské majetky.

Panstvo Červený Kameň tvorili mestecká Častá, Doľany, dediny Budmerice, Vištuk, Jablonec, Košolná, Kaplná, Dlhá, Zvončín, Dubová, Bohdanovce nad Trnavou, Klčovany, Borová, Píla a Štefanová.³ Majetkový celok Dolných Orešian, Suhej nad Parnou a Šelpíc sa v písomnej agende uvádzal spolu s Červenokamenským panstvom *dominium Vöröskö cum Szuha* a podliehal aj naďalej pôvodnej (hoci rozdelenej) správe.

Podľa údajov daňových súpisov v roku 1712 prináležalo k poddanským usadlostiam 1454 (1982) kopáčov vinogradov (ďalej k. v.), v roku 1720 1832,5 (3265) k. v. a v rokoch 1736 – 1737 bolo vo vinohradníckych honoch v extravilánoch jednotlivých sídel 1395 (2086)

* Štúdia je výstupom projektu „Agrikultúra Malých Karpát v 17. a 18. storočí- výskum archívnych prameňov k dejinám vinohradníctva a vinárstva na panstve Červený Kameň“ – Grant Univerzity Komenského č. UK/518/2012.

¹ PERES, Zsuzsanna. *A magyar „hitbizományi” jog kezdetei.* (Doktori értekezés). Pécs : Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2009, s. 90.

² JEDLICKA, Pál. *Kiskárpáti emlékek. Vöröskőtől-Szomolányig. Hely- s művelődéstörténeti tanulmány.* Budapest : Nyomatott a Hunyadi Mátyás Intézetben, 1882, s. 47, 55.

³ Príspevok je sondou do dejín vinohradníctva v druhej polovici 18. storočia a zakladá sa najmä na analýze reprezentatívneho písomného prameňa – súpisu panstva (oboch správnych častí) z roku 1754. Konškrípia panstva Červený Kameň je písaná ranonovovekou kurzívou (kurentom) v nemčine. V súpise sa ako majitelia panstva, resp. jeho podielov uvádzajú Rudolf († 1768), majiteľ 3/8, a Karol († 1774), vlastník 5/8, spolu so svojimi potomkami. Pojmom panstvo Červený Kameň budeme označovať červenokamenským majetkový komplex bez ohľadu na majiteľa. V súpise sa na označenie celého panstva Červený Kameň používa termín *Dominium* a na označenie panstva vo význame vlastníckeho pomeru k určitej časti domína termín *Herrschaft*. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (ďalej *MV SR*), Slovenský národný archív (ďalej *SNA*) Bratislava (ďalej *BA*), fond Panstvo Červený Kameň 1 (ďalej *ČK 1*), inventárne číslo (ďalej i. č.) 768, škatuľa (ďalej š.) 175.

k. v. a v prídomových vinohradoch 216 k. v.⁴ Na základe klasifikácie polí, lúk a vinogradov v Bratislavskej stolici boli v roku 1774 do prvej triedy zaradené len vinohrady v Dubovej (a Dolných Orešanoch), do druhej triedy vinohrady v Častej, Vištuku, Doľanoch, Zvončine (a Suchej nad Parnou), do tretej triedy vinohrady v Kaplnej, Budmericiach, Dlhej, Klčovanoch, Košolnej a do štvrtej triedy vinohrady v Borovej.⁵ Vinohrady sa vôbec nespomínali v Štefanovej, Píle, Jablonci, Bohdanovciach (a Šelpiciach).

Podľa súpisu z roku 1754 v lokalitách mimo vlastného regiónu panstva, t. j. Dolných Orešanoch, Suchej nad Parnou a Šelpiciach, Pálfiovci tradične prosperovali i z vinohradníckej výroby. V Dolných Orešanoch poddaní odvádzali cirkevný desiatok 60 zlatých, po štyri zlaté od každého okovu (spolu od 15 okovov) a zemepánsky deviatok 400 zlatých – pod týmto pojmom sa uvádzali pozemková činža (*Grundtzüins*), hôrne (*Bergrecht*) a poplatok od prídomových vinogradov, t. j. od 100 okovov po štyri zlaté. Ďalej sa od dolnoorešianskych poddaných vyberalo putňové (*Kuffen Gelde*) vo výške 16 zlatých a 79 $\frac{1}{4}$ denárov. Na dolnoorešianskom teritóriu bol kultivovaný jeden pálfiovský vinohrad *der Schaiba*, ktorý ročne prinášal úrodu v objeme 27 okovov. Účtovný predpis panstva z nich predpokladal výnos vo výške 108 zlatých. Desiatok z viniča v Suchej nad Parnou činil z 5 $\frac{1}{4}$ okova 15 zlatých a 75 denárov. Od Trnavčanov sa cirkvi dávala dávka z vinohradníckeho honu Ružová hora od 6 $\frac{3}{4}$ okovu 28 zlatých a 25 denárov. Desiatok z honu Mladá hora vynášal zisk 60 denárov. Tri panské vinohrady *Spiegel*, *in Cräften* a *in Spiegel* rodili ročne približne 49 okovov vína, čo predstavovalo príjmy vo výške 147 zlatých. Náklady na obrábanie prvých dvoch vinogradov predstavovali 40 zlatých. V poslednom menovanom vinohrade robotovali v rámci poddanských povinností poddaní zo Zvončina. Zo šelpických vinogradov sa odvádzal viničný desiatok 2 $\frac{1}{4}$ okova (= 5 zlatých a 62 $\frac{1}{2}$ denárov), deviatok 7 okovov (= 17 zlatých a 50 denárov) a putňové 94 $\frac{1}{2}$ denárov.⁶ Z výčapu vína v krčme panstvo získavalo okolo 100 zlatých za 100 vyšenkovaných okovov. Za každý predaný okov vína dostal výčapník 12,5 denára ako mzdu (*Schäncker Lohn*).⁷

⁴ V zátvorkách uvádzame plošnú výmeru vinogradov vrátane suchanských majetkov (t. j. Suchá nad Parnou, Dolné Orešany, Šelpice). *MV SR*, Štátny archív Bratislava (ďalej *ŠA BA*), fond Daňové písomnosti, š. 1, 3, 5-8.

⁵ *MV SR*, *ŠA BA*, fond Župa Bratislavská 1, Kongregačné písomnosti, fascikel (ďalej fasc.) 10, č. 1, š. 137.

⁶ *MV SR*, *SNA*, fond *ČK I*, i. č. 768, š. 175, fólia (ďalej f.) 1v-2v.

⁷ Po záznamoch o príjmoch a výdajoch na suchanských majetkoch nasleduje opis hradu, v rámci ktorého sa spomínajú aj pivnice na víno (sg. Keller, Kellerei). V citovanej pasáži rešpektujeme gramatický úzus prameňa. Pôvodný text sme upravili minimálnymi zásahmi. Ide najmä o písanie veľkých, resp. malých litier podľa súčasných pravidiel nemeckého jazyka. „*Vor dem Eingang ins Vorhaus zur Apathec heraus im Schlosshoffe lincker Handt durch eine grosse runde Thier gehet man in eine Kellere□, so der hiesigen herrschaf. Seithe gehörig, wie auch die Stiege, durch welche man auss der Kellere□ in den Haupt Köller komen kann, der hiesiger Herrschafft gehöret. Neben dem Eingang in erst besagte Kellere□ ist rechter Handt das Zimer des*

Pre vývoj dejín správy Červeného Kameňa je dôležité poznanie, že pre určenie vzťahu poddaných a Pálfiovcov ako zemepánov bol až do tereziánskej urbárskej regulácie smerodajný urbár z roku 1598,⁸ na ktorý sa súpis panstva z roku 1754 niekoľkokrát odvoláva.

Červenokamenská správa vyberala od poddaných v rámci dávok z vinohradníckej výroby naturálny kráľovský desiatok (*königliches Zehendt*), ktorý prináležal ostrihomskému arcibiskupovi. Pálfiovci si každoročne desiatok prenajímali. Z celkovej sumy 525 zlatých uhradil Rudolf Pálfi a jeho dedičia, ktorí vlastnili 3/8 panstva, 262 zlatých a 30 denárov. Z pridruženej taxy (*Expeditions Taxa*) 12,5 zlatých tiež platil polovicu.⁹ Danou čiastkou sa vykupoval nielen desiatok z vína, ale aj z obilia, jahniat, včiel a husí. Zároveň Pálfiovci vykupovali i časť desiatku len z vína patriacu Bratislavskej kapitule (*Decima Decimarum*) v hodnote 135 zlatých. Opätovne obe strany odvádzali polovičnú čiastku 67 zlatých a 50 denárov. Pre správnu interpretáciu výkupu desiatku Pálfiovcami od cirkevnej vrchnosti je potrebné poznať systém vyberania a delenia desiatej časti z poľnohospodárskej produkcie. Z vybraného objemu naturálneho desiatku z poľnohospodárskej úrody (okrem vína), jahniat, včiel a husí sa najprv odobrala štvrtina (*Quarta*) pre Trnavskú kapitolu a sedemnásťina (*Sedecima*) pre miestnych farárov. Ostatné naturálie sa rozdelili na dve rovnaké časti, z ktorých jedna prislúchala uhorskému prímasovi a druhú si medzi sebou rozdelili Pálfiovci, ako árendátori desiatkov. Najskôr si z dôvodu vlastníctva suchanských majetkov vybral primeraný štvrtinový podiel Karol Pálfi a ostatok si rozdelil spolu so svojím synovcom

---

Burggrafen, oder Kerckhermeisters, gleich daran unter dem Wagenschopffen noch ein Zimerl undt Camerl an das Haupt Thor, welch alles sambt der Schupfen der andern herrschafft. Seithe gehört, in dem Schlosshofs aber, die Fontein, eine Cistern, undt die Brunen se□ndt be□ den Herrschafften in Comuni gehörig. Den Keller im Schloss betref.

Der Schloss Keller ist zwar sehr gross, undt von 4 Condignationen, allein anstat dass diese mit gemauerten Gewölbern wären, se□ndt sie nur mit höltzerner Tramen überleget, undt ist also in der vierten Condignation unten der rechte Grundtkeller. Item weillen auch das Holtzwerckh von Jahr zu Jahr imer älter, undt andurch fauler auch modriger wirdt, so ist mit dem jährl. unterzoltzen von neüen Holtz, eine nicht geringe Plage, undt muss doch geschehen, damit nicht etwann ein oder andere Keller einfalle, undt die übrige mit denen Weinen alle zusammen Schlage, dahero auch in denen ersten zwe□ Condignationen keine Weine, sondern nur lähre Vässer gehalten werden, die Weine aber unten in der 3.ten undt 4.ten Condignation alwo sie auch am besten conserviret bleiben.

Diese Resspective 4 Keller se□ndt be□ den Herrschafften abgetheilte, auser der grosse undt remarcable Felsenbrun darunten, dieser ist in Comuni, undt gehört die Keller Seithe von der herrschafft. Kellere□ an, linckher Handt hin biss unter dass Pag. 6.ta, so benente Kindtszimer, dieser Herrschafft, das übrige Weesen aber der andern herrschafft. Seithe, undt der Hauptköller Eingang ist wegen dem Wein auss undt einziehen Commun.“ MV SR, SNA BA, fond ČK I, i. č. 768, š. 175, f. 4v, 5.

⁸ MV SR, SNA BA, fond ČK I, i. č. 66, š. 33. Pozri tiež extrakty urbára pre jednotlivé obce. Napríklad MV SR, ŠA BA, fond Urbarialia, š. 97.

⁹ Uvádzané sumy nie sú definitívne pre celé sledované obdobie. Pozri napríklad zmluvy o árende z roku 1763, zaradené do účtov pokladnice panstva. MV SR, SNA BA, fond ČK I, i. č. 1107, š. 239.

Rudolfom napoly.¹⁰ Karol a jeho dediči mali nárok na štvrtinu z desiatku, deviatku, putňového, činže za polia a lúky zo všetkých obcí okrem Jablonca a Píli. Štvrtka sa pre kapitolu v Trnave v prípade vína nevyberala.¹¹ Ďalej sa určilo, že pri delení desiatku z vína sa ako prví mali vyplatiť decimátori. Potom sa odobrala stotina (*Decima Decimarum*), na ktorej ostrihomský arcibiskup neparticipoval. Následne sa zo zvyšku vyčlenila v naturálnej podobe polovica pre metropolitu v Ostrihome. K druhej polovici sa *interimally* (ad tempus) pridala spomínaná stotina. Ako bolo zvykom pri ostatných desiatkoch, opäť sa najskôr vydela suchanská štvrtina a zvyšok sa rozdelil rovnakým dielom. Výnimkou bol desiatok z vína od Častianskych poddaných, ktorý z $\frac{3}{4}$ obdržal Rudolf Pálfi. Ten dostal aj suchanskú štvrtku vybranú v Jablonci. Obzvlášť dôležitou je skutočnosť, že desiatok z Borovej, Štefanovej a Dubovej, konkrétne z polovice pre Pálfičovcov, *als ewiges Pactum* prináležal panskému špitálu v Častej.

V prípade deviatku a putňového ako zemepánskych dávok si samozrejme Rudolf nemohol nárokovať na výnosy zo suchanských majetkov. Zrejme istou kompenzáciou mu opätovne bolo užívanie suchanskej štvrtiny z Jablonca. Pri delení deviatku sa najprv odobrala niekoľkokrát spomínaná štvrtina pre Karola Pálfiho a potom sa ostatok zhodne prerozdělil medzi oboch vlastníkov Červeného Kameňa. Rudolf zase dostal $\frac{3}{4}$ z častianskeho deviatku.

Pri vyberaní dávok z vína od cudzincov sa udržali aj v druhej polovici 18. storočia propozície zavedené do praxe prvým pálfiovským urbárom z roku 1598. Cudzinci, ktorí mali vinohrady na Červenokamenskom panstve, a dávali len desiatok, od každého štvrtinového vinohradu mali povinnosť odvádzať jeden okov vína ako hôrne a 40 denárov ako vinohradnícku činžu (*Weingärth Züns*). Hneď ako by takýto cudzí majiteľ vinohrad predal červenokamenskému poddanému, ten by namiesto hôrneho odvádzal deviatok a putňové náhradou za vinohradnícku činžu.

Podľa súpisu sa putňové vyberalo v čase oberačky, keď poddaní odovzdali desiatok a deviatok z vína. Každý jeden zapísaný (*Conscribirte*) musel za zvyšné víno platiť 16 denárov za každých 10 okovov. Suma sa zhromažďovala pre majiteľov panstva spoločne (*in comuni*). Keď vinohradníci dávali len deviatok, za každých desať okovov sa podľa starého zvyku dávalo 17 denárov. Putňové sa po odobratí suchanskej štvrtiny podobne ako

¹⁰ Naturálne výnosy, ktoré tvorili zvyšné $\frac{3}{4}$, pochádzali samozrejme aj zo Suche nad Parnou, Šelpíc a Dolných Orešian. Pomenovanie suchanská štvrtina (*das Dürnbacher Vierte Theil*) pochádza od troch obcí Suchá nad Parnou, Dolné Orešany a Šelpice. K štvrtine patrila aj paritná časť hradu Červený Kameň a nádvorcia.

¹¹ „...weil die Ortschaften nembl. Dubova, Csstasta, Ottenthal, undt Oreschan, so unter dem Gebürge liegen, wie auch Borova undt Stephanov keine qvartam geben thuen.“

predchádzajúce dávky rozdelilo na polovicu. Tri štvrtiny putňového od častianskych vinohradníkov dostal Rudolf Pálfi.

Ďalšou vinohradníckou dávkou, ktorú zemepáni požadovali, bola modranská dávka (*Moder Gaab*). Išlo o 45 denárov od desiatich okovov dovezeného vína (muštu). Zemepáni právo na takýto poplatok zdôvodňovali tým, že od takejto úrody nemohli žiadať desiatok, ani deviatok. Pálfiovci si zisky rozdelili zase po odčítaní štvrtky a s výnimkou $\frac{3}{4}$ z Častej na polovicu.

Nadalej pretrvalo vyberanie mýtného (*Strass Mauth*) za využívanie miestnych komunikácií cudzími vinohradníkmi. Po odvedení desiatku alebo deviatku sa z vína uloženého v pivniciach priamo vo vinohradníckom chotári (*in denen hiesigen Gebürg Kellern*) dával jeden uhorský zlatý za každý skladovaný okov. Mestecká taktiež odovzdávali dávku zv. mestečkové vo výške 20 zlatých. Podiel z výnosov pre obe panské správy sa určoval podľa už známeho princípu.

Mešťanom z Trnavy sa „*schon von alten Zeithen*“ ukladala povinnosť ustanoviť viničného richtára (*Bergmeister*) pre vinohrady na vinohradníckom hone Ružová hora v chotári Sucheň nad Parnou, ktorý spolu s ďalším mešťanom musel požiadať pálfiovskú správu o začatie vinobrania a na znak úcty priniesť kapúnov, hydinu/ vtáky (*Vögel*) a iné veci (*Sachen*).¹²

Odmeňovanie konskriptorov desiatku a deviatku z vína sa realizovalo prostredníctvom tzv. pečatného poplatku (*Petschier Geldt*).

Pri predaji vinohradu ležiaceho na území domínia musel predajca uhradiť správny poplatok (*Creützer Geldt oder Falcidien*) pol denára a nakupujúci jeden denár.

V nasledujúcich tabuľkách uvádzame hodnoty vo vzťahu k časti panstva prináležiacej Rudolfovi Pálfiemu podľa údajov zo súpisu z roku 1754. Je dôležité uviesť, že okrem Častej odkiaľ plynuli staršej vetve rodu trojštvrťinové zisky, v ostatných prípadoch ide o polovicu z celkových príjmov z daných obcí. Ak sú do zoznamu zaradené aj Dolné Orešany, Suchá nad Parnou a Šelpice, výnosy z nich prislúchali pezinskej vetve Pálfiovcov.

¹² *MV SR, SNA, fond ČK I, i. č. 768, š. 175, f. 11.*

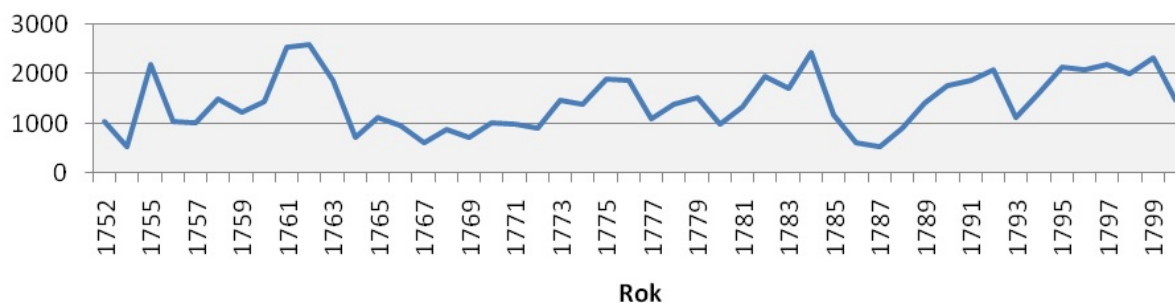
Mestečká a dediny (1754)	Panské vinohrady	Úroda v okovoch
Častá	15	361
Doľany	3	48
Dubová	6	95
Budmerice	2	50
Borová	4	34
Zvončín	3	48
Dolné Orešany	1	27
Suchá nad Parnou	3	49
Celková suma	37	712

Mestečko/dedina (1754)	Príjmy z panských viníc v zlatých
Častá	328,5
Dubová	190
Zvončín	144
Doľany	120
Budmerice	100
Borová	68
Celková suma	950,5

Mestečká a dediny (1754)	Poddanské vinohrady v kopáčoch
	Prídomové / v extraviláne
Píla	0/14
Častá	79/352,5
Doľany	45/159,5
Dubová	29/134,5
Štefanová	0/47
Budmerice	0/83
Borová	34/39
Dlhá	0/41
Vištuk	0/282
Košolná	0/116
Klčovany	0/20
Bohdanovce	0/69
Zvončín	0/80
Jablonec	0/75
Kaplná	0/41
Celková suma	187/1553,5

Mestečká a dediny (1754)	Viničný desiatok v okovoch	Deviatok z vína v okovoch	Putňové v zlatých a denároch
Mimo panstva			
Dolné Orešany	15	100	16 zl. 79 d.
Suchá nad Parnou	/	/	/
Šelpice	2,25	7	94 d
Na panstve			
Píla	/	/	/
Častá	90	102	12 zl.
Doľany	15	62	6 zl.
Dubová	10	37	7 zl. 50 d.
Štefanová	/	3/4	4 d.
Budmerice	1,5	3 1/2	55 d.
Borová	/	2	69 d.
Dlhá	6	30	1 zl. 50 d.
Vištuk	2,25	14	2 zl. 25 d.
Košolná	/	/	/
Klčovany	/	/	/
Bohdanovce	/	/	/
Zvončín	4	8 1/2	1 zl. 16 d.
Jablonec	3/60	6/60	2 d.
Kaplná	12/60	22/60	7 d.
Celková suma	146,25	367 13/60	49 zl. 51 d.

Najväčšie príjmy (v zlatých) plynuli Pálfiomcom na Červenom Kameni z výčapu panského vína v panských šenkoch. Za prácu dostával výčapník mzdu, ktorej výška závisela od objemu vyčapovaného nápoja. Tá sa pohybovala v reláciách okolo 10, 10 ½, 12 ½, 15 denárov za jeden okov vína.¹³

¹³ Výnosy zaznamenané v grafe patrili staršej vetve rodu. Účty pokladnice panstva. *MV SR, SNA BA*, fond ČK I, i. č. 1096-1144, š. 227-299.

Najväčšiu zmenu do života poddaných zaviedol celokrajinský urbár Márie Terézie, ktorého vydaniu pre mestecká a dediny na panstve Červený Kameň v roku 1768 predchádzal prieskum na deväť otázok (*examen ad novem puncta interrogatoria*).¹⁴ Súčasťou spisového materiálu o stave a kvalite poddanských usadlostí bola aj samostatná konštrukcia viníc.¹⁵

Podľa odpovedí (*responsoria*) poddaných, resp. ich obecných zástupcov,¹⁶ mali obyvatelia na červenokamenskom domíniu najväčšie zisky z obilnej produkcie, lúk a vinohradov.¹⁷ Poddaní na celom panstve boli povinní robotovať v panských vinohradoch. Ako naturálne dávky z vinohradníckej výroby pre zemepána označili deviatok a desiatok. Akákoľvek forma robotnej feudálnej renty sa nevzťahovala na poddaných žijúcich v mestečkách, z ktorých výsadného postavenia vyplývali určité slobody.¹⁸ Domáce podmienky pri pestovaní viniča hroznorodého ozrejmovali obyvatelia konkrétnych sídel v štvrtom bode prieskumu. Budmeričania sa sťažovali na bažanty Rudolfa Pálfiho,¹⁹ ktoré nielen im, ale aj obyvateľom z okolia obžierali úrodu vo vinohradoch v hone Stará Hora.²⁰ Dodali tiež, že v mnohých prípadoch nemali z vinohradov žiadne úžitky a boli nútení nechať vinohrady spustnúť. Vinohradníkom z Častej spôsobovala škody vo viniciach divá zver. Priťažoval im aj fakt, že nevedeli, prečo bol ich obecný vinohrad pred tromi rokmi poňatý do súpisu Bratislavskej stolice a zdanený. Ohradili sa voči tomu preto, lebo na tento vinohrad sa vzťahovali privilégiá kráľa Maximiliána II. (1563 – 1576), podľa ktorých boli obyvatelia mestečka oslobodení od odvádzania všetkých dávok. Na druhej strane disponovali právom dva týždne pred a dva týždne po konaní troch častianskych jarmokov slobodne čapovať vlastné víno.²¹ V Dubovej zase vo vinohradoch robili problémy vinohradníkom dažďové prívaly, ktoré zrejme zapríčiňovali zosuvy pôdy.²² Rovnaké neduhy sužovali i vinohradníkov vo Zvončine.²³ Dubovčania mali i možnosť otvoriť si šenk pre pocestných, v ktorom by mohli čapovať víno od Michala (29. septembra) do Vianoc. Nakoľko cez ich obec neprechádzala žiadna cesta, takýto šenk neprevádzkovali.

¹⁴ REBRO, Karol. *Urbárska regulácia Márie Terézie a poddanské úpravy Jozefa II. na Slovensku*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1959, s. 80 n.

¹⁵ *MV SR, ŠA BA*, fond Panstvo Červený Kameň 2 (ďalej ČK 2), i. č. 131, š. 65; *MV SR, ŠA BA*, pobočka Modra, fond Mestečko Častá.

¹⁶ K zodpovedaniu deviatich otázok pristupovali väčšinou richtár, prisažní, vážení a starší obyvatelia obce.

¹⁷ Najväčšie výnosy z vinohradov mali v mestečkách Častá, Doľany, dedinách Dubová, Dlhá.

¹⁸ Ale napríklad podľa prieskumu v Častej vozili domáci poddaní víno a pivo do šenku.

¹⁹ Pod týmto vyjadrením obecnej samosprávy treba zrejme chápať, že išlo o bažanty voľne žijúce v panských lesoch, hájoch, ktoré boli samozrejme hájené.

²⁰ *MV SR, ŠA BA*, fond Urbarialia, š. 51, Examen ad novem puncta in possessione Pudmericz.

²¹ *MV SR, ŠA BA*, fond Urbarialia, š. 71, Examen ad novem puncta in oppido Cseszte.

²² *MV SR, ŠA BA*, fond Urbarialia, š. 108, Examen ad novem puncta in possessione Dubova.

²³ *MV SR, ŠA BA*, fond Urbarialia, š. 479, Examen ad novem puncta in possessione Zwoncsin.

Súpis vinohradov z roku 1768 svedčí o tom, že v Budmericiach bolo kultivovaných (domácimi i cudzími poddanými) 290 $\frac{3}{4}$ k. v.²⁴ V Častej obhospodarovali vinohrady v tunajších záhonoch nielen miestni, ale i obyvatelia z Píly, Budmeríc, Vištuka, Dolian, Štefanovej, Jablonca, Kaplnej, Cífera. Spolu išlo o plochu 955 $\frac{3}{4}$ k. v.²⁵ vinohradnícku dávku hôrne (*ius montanum*) odvádzali domáci i cudzí obyvatelia z 45 $\frac{2}{4}$ k. v. vo výške 18 bratislavských okovov.²⁶ V chotári Dubovej sa rozprestieralo 666 k. v. a užívali ich tunajší i obyvatelia (aj šľachtici) z Vištuka, Jablonca, Kaplnej, Báhoňa, Cífera, Budmeríc, Malých Šenkvic, Viničného, Modry, Košolnej, Dolian, Častej, Štefanovej a Pezinka.²⁷ Podľa vyjadrení zástupcov obce mali od vinohradov, ktoré obhospodarovali cudzí vinohradníci zisk 222 zlatých.²⁸ V Doľanoch sa nachádzalo 468 k. v.²⁹ V Kaplnej mali vinice okrem domácich i obyvatelia z Igramu, Cíferu, Novej Dedinky a Blatného. Ležali vo vinohradníckom chotári na ploche 28 $\frac{2}{4}$ k. v.³⁰ V extraviláne dediny Dlhá bolo až 769 k. v.³¹ a v Borovej 364 $\frac{1}{2}$ k. v.³² Vo Zvončíne patrilo vinohrad o 5 k. v. aj trnavskej kaplnke svätého Michala. Spolu s vinicami tunajších poddaných tam bolo situovaných 284 $\frac{2}{4}$ k. v.³³ Do Vištuka chodievali obrábať vinohrady i z Jablonca, Cífera, Kaplnej, Báhoňa, Budmeríc, Ružindola, Blatného, Modry, Častej, Bohdanoviec a Viničného. Celkovo tu vinič rástol na ploche okolo 134 $\frac{1}{2}$ k. v.³⁴

Pre sledovanie dejinného vývoja vinohradníctva a vinárstva má zo samotného tereziánskeho urbára podstatnejší význam druhý bod, ktorý sa zmieňoval o čase pre slobodný poddanský výčap vína. Vlastné víno mohli poddaní čapovať pod viechou podľa zákonného článku 36 z roku 1550 v období od Michala do Juraja (24. apríla) v Častej, Budmericiach, Dubovej, Doľanoch, Kaplnej, Borovej, Zvončíne, Dlhej a vo Vištuku, od sviatku svätého Michala do Vianoc v dedinách Košolná, Klčovany, Píla a Bohdanovce.³⁵ Tam, kde mali poddaní svoje vlastné vinice, mohli slobodne pre osobnú potrebu víno vozit' a piť i mimo určeného času výčapu. Hôrne právo, ktoré sa požadovalo od vinohradníkov i v neúrodnom roku, sa malo vyberať len bratislavskou mierou podľa zákonného článku 97 z roku 1715.

²⁴ *MV SR, ŠA BA*, fond Urbarialia, š. 51, Specificatio Vinearum Possessionis Pudmericz.

²⁵ *MV SR, ŠA BA*, fond Urbarialia, š. 71, Specificatio Vinerarum Oppidi Cseszte.

²⁶ *MV SR, ŠA BA*, fond Urbarialia, š. 71, Specificatio Iuris Montani in Promontorio Cseszte.

²⁷ *MV SR, ŠA BA*, fond Urbarialia, š. 108, Specificatio Vinearum Possessionis Dubová.

²⁸ *MV SR, ŠA BA*, fond Urbarialia, š. 108, Examen ad novem puncta in possessione Dubova.

²⁹ *MV SR, ŠA BA*, fond Urbarialia, š. 97, Conscriptio vinearum Oppidi Ompital.

³⁰ *MV SR, ŠA BA*, fond Urbarialia, š. 188, Specificatio Vinearum Possessionis Kápolna.

³¹ *MV SR, ŠA BA*, fond Urbarialia, š. 88, Consignatio Vinearum in Promontorio Possessionis Hoszu falu.

³² *MV SR, ŠA BA*, fond Urbarialia, š. 20, Consignatio Vinerarum in Promontorio Possessionis Borova.

³³ *MV SR, ŠA BA*, fond Urbarialia, š. 479, Consignatio Vinearum in Promontorio Zvoncsin.

³⁴ *MV SR, ŠA BA*, fond Urbarialia, š. 450, Specificatio Vinearum Possessionis Vistuk.

³⁵ Urbáre z roku 1768. *MV SR, ŠA BA*, fond ČK 2, i. č. 123, š. 62, 63.

V čase obaračky si zemepán mohol nárokovať na vykonávanie dupľovanej (dvojnásobnej) roboty. Súviselo to samozrejme s naakumulovaním prác počas vinobrania v panských vinohradoch. Z dôvodu časovej náročnosti sa v priebehu najvyťaženejšieho obdobia vo vinohradoch nemali realizovať dlhé furmanky. Uznesenia urbára zakazovali zemepánom požadovať od poddaných slamu na uväzovanie viniča a vymáhať od nich plat pre hájnikov, dohliadačov a správcov v panských vinohradoch. Pri vyberaní viničných dávok (desiatok, deviatok a hôrne právo) sa nesmeli od poddaných požadovať sudy na prevoz. Urbár vyslovene zamedzoval vyberanie peňažných poplatkov od prešu počas obaračiek, koštovného (tzv. *pintae gustatoriae*), príspevkov v jedle a nápojoch pre vyberačov desiatku a deviatku, či *Weingeld platu* za povolenie čapovať vlastné víno alebo za oslobodenie konzumovať víno v panskom šenku. Pre poddaných zase platil zákaz zberu dreva v panských lesoch za účelom vyhotovenia si obručí na sudy alebo kolov do vinohradov.³⁶

Na základe poznatkov získaných v rámci výskumu archívnych prameňov pochádzajúcich z hospodárskej agendy červenokamenských panských správ je možné skúmať dejiny vinohradníctva z viacerých aspektov. Pretože rentabilita vinohradníckej výroby na panstve Červený Kameň aj v 18. storočí závisela od produktivity poddanských hospodárstiev je potrebné v prvom rade rekonštruovať systém vyberania poddanských vinohradníckych dávok (analýza súpisu panstva z roku 1754). Pri sledovaní ziskovosti vinohradníctva je zase bádateľsky vhodné excerpovať potrebné údaje z účtovnej evidencie. K týmto témam sa zároveň pripája i problematika topografie vinohradov, postavenia vína v trhových reláciách, sledovanie klimatických podmienok pre pestovanie viniča, etc. Naša štúdia je tak len príspevkom k dejinám vinohradníctva na Červenokamenskom panstve v druhej polovici 18. storočia.

---

³⁶ REBRO, ref. 14, s. 482-483.

History of Viniculture in the Červený Kameň (Red Stone) Castle Domain in the Second Half of the 18th Century

The study deals with viniculture in the Červený Kameň Castle domain in the 18th century when, its administration was divided between two branches of the Pálfi family. The archival research in the numerous archival funds in the Slovak National Archive and the State Archives in Bratislava or Modra was crucial in this respect. Our paper is based on the analysis of domain conscriptions since 1754, financial accounts and the materials of the Theresian urbarial regulation. Chartssummarise revenues of the domain's vineyards, the size of the vineyard's area in small towns and villages and the basic taxes as well as special vineyard fees from the property part of Rudolf Pálfi. We concentrated on the process of profitability of the sale of wine, too.

Keywords: conscriptions of domain, viniculture, vineyard, Pálfi family, special vineyard fees

http://www.fphil.uniba.sk/index.php?id=historia_nova

BENKOVÁ, Eva. Dejiny vinohradníctva na panstve Červený Kameň v druhej polovici 18. storočia. In *Štúdie o dejinách*. Historia nova 6. [online] Bratislava : Stimul, 2013, s. 71-81. Dostupné na internete: <http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/ksd/Hino6.pdf>